

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

На основу одлуке Наставно-научног већа број 1698/1 од 6. априла 2010. године одређени смо у Комисију за оцену и одбрану магистарске тезе кандидата **Светосла Ћоровића** под називом: „**Пракса и проблеми финансирања развојних и иновативних пројеката малих и средњих предузећа**”. Након проучавања достављене тезе подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату и магистарској тези

Елементарни подаци о кандидату:

- Светозар (Десимир) Ћоровић рођен 5. априла 1980. године у Земуну, одрастао у Бачкој Паланци, где је завршио основно и средње школовање,
- Основне студије завршио на Економском факултету у Новом Саду 2004. године. Дипломирао на тему „*Функционисање девизног тржишта и интервентна улога Централне банке*” код ментора Проф. др Војина Бјелице. У току студија интересовао се и тематски истраживао функционисање финансијског сектора (централног банкарског система, тржишта новца), али се посебно заинтересовао за питања конкурентности домаће привреде и предузећа, као и за проблеме са којима се суочава појединачни економски субјект, начине функционисања и оперативног деловања предузећа и узроке и законитости који одређују успешно функционисање предузећа појединца.
- Постипломске студије уписао 2004. године на курсу Банкарски и финансијски менаџмент на Економском факултету у Београду. Уз радни однос и низ активности успешно завршава испитне обавезе просечном оценом 9,33.
- Радно искуство:
 - Сарадник на маркетиншким и истраживачким пословима *Слободне зоне Нови Сад АД* (2005. до 2006. године) – обављао послове истраживања законских и економских услова пословања у слободним зонама Србије, као и израду и представљање понуда страним и домаћим предузећима инвеститорима, и друге послове,
 - Помоћник директора за развој *Слободне зоне Нови Сад АД* (2006. до 2007. године) – бавио се питањима проширења капацитета слободне зоне и условима развоја делатности,
 - Координатор спољнотрговинских послова у производном предузећу „*TRS Swiss Production doo*” Петроварадин (од 2008. године) – ради на пословима организације, праћења и испуњења законских услова и могућности спољнотрговинског и девизног пословања. На овом

месту стекао обимна и корисна практична знања у вези међународног пословања, логистике, девизног и финансијског пословања, међународне трговине и посебно услова за интернационализацију пословања предузећа, с обзиром на изражен међународни карактер послодавца чији је претежан обим пословања усмерен на страна тржишта.

Наслов магистарске тезе гласи:

„Пракса и проблеми финансирања развојних и иновативних пројеката малих и средњих предузећа”.

Рад је написан на 130 страница текста, а по структури садржи: Увод, седам поглавља, закључак, списак литературе, списак табела и графикана.

2. Предмет и циљ магистарске тезе

Предмет посматрања рада јесу стварне оперативне могућности и проблеми са којима се суочавају мала и средња предузећа (МСП) приликом прибављања капитала, финансирања текућих и посебно инвестиционо - развојних и иновативних пројеката, као и читав спектар пратећих условно зависних фактора (базираних на специфичностима малих и средњих предузећа) који одређују могућности за опстанак, раст и развој предузећа.

У опсегу шире дефиниције малих и средњих предузећа, а у циљу лакшег сагледавања специфичности, често се посматрање сужава на веома мала предузећа и критичне одреднице (карактеристике) интерне и екстерне природе који су од утицаја на питања израстања и сазревања компетенција и пословних капацитета малог предузећа, повећања броја запослених, обима делатности, интернационализације и других циљних елемената.

Рад је обрађен кроз преглед потенцијалних специфичности код прибављања интерних и комерцијалних извора капитала, уз нагласак на посматрање финансијских и оперативних пословних капацитета МСП кроз развојне фазе предузећа, од оснивања до гашења пословних функција.

Карактеристике МСП које се анализирају у раду се односе на начин на који мало и средње предузеће приступа одлукама о финансирању оснивања, раста и иновативних активности, а такође и капацитети и баријере које се намећу МСП. Предмет посматрања су:

- Финанијске и нефинансијске одреднице раста малих предузећа,
- Пословне карактеристике малих предузећа у компарацији са већим и великим предузећима у погледу њихових компаративних могућности за прибављање капитала и пословних компетенција,
- Начин доношења одлука о оснивању и инвестирању,
- Специфичности и ограничености малог предузећа у погледу финансијске и кадровске способности за иновативне активности и значај одређених врста иновативних активности за мала и средња предузећа.

У ширем контексту посматрања сектора МСП део рада посвећен је посматрању улоге банкарског сектора на садашње и будуће импликације развоја МСП сектора на међународном плану, као и преглед облика државне помоћи МСП. С

обзиром на ограничења малих предузећа, дат је нагласак на потребу да се дефинише значај и улога државних тела на пољу подизања капацитета најмањих предузећа у почетним фазама развоја ради постизања компетентности и стабилности пословања.

У том слислу, коначан циљ рада је дат потребом да се одреде и препознају унутрашње и спољне баријере (критичне тачке) пословном и финансијском развоју предузећа јединке, те се анализирају могућности прибављања различитих извора финансирања и стварања компетенција у различитим стадијумима зрелости и величине фирме. Из постигнутих налаза дат је преглед основних проблема МСП и смернице које би дефинисале потенцијалне активности подршке расту и развоју МСП у домаћим условима, базиране на препознавању већих и зрелијих предузећа као успешнијих иноватора и предузећа веће продуктивности.

3. Методе које су примењене у истраживању

Припремни део истраживања обухватио је анализу великог броја статистичко-економетријских истраживања базираних на доступним базама података, података из периодичних статистичких извештаја базираних на великим узорцима и доступним анализама. С обзиром да се тражио одговор на питање карактеристика МСП по питањима прибављања капитала, могућности финансирања, ефикасности, продуктивности, раста запослености, додате вредности и инвестиција, избор ове методе омогућио је далеко квалитетнији одговор путем обухватања статистички значајних обима података. Даље, обрађене су теоријске поставке, практичне анализе и велики број података из литетаруре, у контексту прибављања квалитативних и дескриптивних карактеристика и принципа. Потврда поставки и принципа обухваћена је прикупљањем и анализом конкретних података из привредних субјеката, с тим да подаци нису квантитативног типа. Ови претежно искуствени подаци добијени кроз интервјуе, прикупљање и анализу података, компаративне анализе, а кроз генерализацију су у раду постављене као општи или ужи закључци и претпоставке које би даље могле бити тестиране за одређене типове и групе предузећа и у различитим индустријама.

4. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Рад је одговорио на постављене следеће хипотезе на следећи начин:

- Хипотеза 1: Постоје унутрашњи и спољни фактори који ограничавају приступ капиталу потребном за раст МСП предузећа.

Хипотеза се може прихватити с обзиром да је показано да МСП имају специфичности које их интерно и екстерно ограничавају у прибављању капитала за финансирање раста, а односе се на претежно финансирање из сопствених извора, преференција коришћења сопствених у односу на туђа средства, аверзија према проширењу капитала деобом власништва, мању способност добијања кредита, неприлагођеност извора финансирања

потребама МСП. Постоје евидентни проблеми у прибављању капитала и низак степен коришћења дугорочног капитала, што је ограничавајући фактор раста МСП.

- Хипотеза 2: Банке и финансијске институције немају могућност да на јефтин и ефикасан начин прате перформансе сваког појединачног МСП да би утврдили да ли оно поседује вештине и тржишни капацитет који ће му доносити редовне приливе и сигурност отплате кредита. Пласман средстава у МСП постаје отежан због асиметрије информација, трошкова прикупљања и обраде података које умањују или елиминишу профитабилност пласмана.

Показано је да код банака постоји преференција у правцу већих клијената. Рад показује да се не може прихватити почетна претпоставка да пласмани од стране банака МСП доносе више стопе приноса од пласмана корпоративним клијентима, осим кроз приватне уделе. Праћење и обрада великог броја кредита мањих износа намењеним МСП, као и карактеристике које одликују мала и млада предузећа доприносе мањој профитабилности и већој ризичности комерцијалних кредита. Употреба високе технологије и специјализација за МСП од стране банака, као и измена регулативе треба да буде правац у превазилажењу проблема у финансирању МСП од стране банкарског сектора.

- Хипотеза 3: Успешно функционисање и финансирање МСП захтева да се на нивоу економије јасно дефинишу одговорности за отклањање свих баријера за несметано функционисање и финансирање МСП-а. Ово обухвата прилагођавање регулативе и развој ефикасних система подршке малим и средњим предузећима.

Рад је показао да постоје ограничености капацитета којима располажу најмања предузећа, финансијске и нефинансијске природе, а која успоравају или елиминишу способност и спремност предузећа да подигне ниво активности на виши ниво трошкова. Ове ограничености су најзначајније у почетним годинама постојања предузећа, а такође су најизраженије код малих предузећа. Показано је такође да инвестиционе одлуке, као и одлуке о оснивању и проширењу капацитета зависе од перцепције о могућностима успешне комерцијализације у кратком року, и да је за успешно функционисање и развој конкурентности МСП неопходно постизање ширег нивоа продаје и подизање профитабилности, као основа за иновативне и развојне активности. Закључци рада указују да је улога државе у финансирању оснивања и почетних фаза развоја и подизања компетентности МСП предузећа оправдана, јер не постоје довољне комерцијалне могућности, а да потребе имплементације и трансфера знања и технолошких решења у МСП захтевају нове и ефикасније modele. Такође, примарни циљ треба да буде стварање амбијента и услова за широку комерцијализацију, тј. проширење способности МСП да обухвате већа тржишта, а такође и подизање способности и компетентности МСП кроз финансирање преноса технологије и знања, развоја кадрова и подстицање унапређења кроз

иновације. Најмања предузећа имају највећу потребу за подизањем ефикасности пословања и подршку у финансирању развојних пројеката.

- Хипотеза 4: Веома мала предузећа генерално немају довољне капацитете, организационо и финансијски за континуиран и систематичан приступ иновативним активностима, па пажња оваквог предузећа треба да буде усмерена на раст и развој пословних капацитета, како би у каснијим фазама стекла организациону способност за иновативне процесе.

Хипотеза је прихваћена кроз одговоре дате у раду. Обрађене анализе су показале да најмања и мала предузећа ређе иновирају, као и да су мање спремна и способна да финансирају иновације, што је питање и апсолутне величине предузећа. Иновације мањих предузећа су више организационе и модификационе природе, а ређе базиране на истраживањима и високотехнолошким иновацијама, које захтевају више нивое финансирања и алокацију ресурса. Средња и већа предузећа су у компаративно бољем положају да финансијски и кадровски подрже пројекте развоја.

5. Садржај магистарске тезе и кратак опис

Као што је у уводном делу речено, магистарска теза садржи 130 страна текста, а састоји се из следећих целина:

Увод

1. Карактеристике малих и средњих предузећа
2. Извори капитала и финансирања
3. Критичне фазе у финансирању пословања
4. Проблеми финансирања иновативних и развојних пројеката
5. Улога државе и развојних институција
6. Улога банака у развоју могућности за финансирање малих и средњих предузећа
7. Студије случаја

Закључак

Списак литературе

Списак табела и графика

У првом делу рада дате су одреднице категорије МСП, као и њихове организационе и функционалне одреднице. Дата је компаративна анализа у погледу капацитета и иновативности МСП у односу на велика предузећа, и интерно у оквиру категорија МСП.

Други део рада обухватио је критичко сагледавање расположивости извора финансирања и тренутних могућности МСП за прибављање комерцијалних видова финансирања. Дат је осврт на позицију комерцијалних кредитора у односу на МСП и идентификовани узроци који опредељују мању способност малих предузећа за прибављање кредита. Размотрени су и мање знајачни извори финансирања, могућности и перспективе за њихову употребу са аспекта МСП. Посебан нагласак стављен је на нефинансијски капитал предузећа као основу за стварање вредности.

Трећи део рада сагледава предузеће од његовог оснивања, кроз развој пословних капацитета и раста, подизања организационих и финансијских капацитета, до пада активности, а у контексту могућности прибављања финансирања и критичних тачака који одређују финансијску позицију МСП. Посебан нагласак је стављен на питања раста и солвентности (опстанка) малих и младих предузећа, њихове финансијске капацитете и интерне и екстерне узрока раста или пада активности.

Четврти део обрађује позицију МСП предузећа, а посебно малих предузећа у питањима финансирања раста, и дефинише ограничења малих предузећа за постизање успешног и значајног нивоа раста. Обрађена је постављена хипотеза да ниске перформансе малог предузећа и ниска ефикасност условљавају најчешће немогућност коришћења тржишних потенцијала, ниску профитабилност и нефокусираност на раст. Са стране прибављања капитала, ограничења раста постоје и у погледу финансијске способности МСП. Размотрена је способност малог предузећа да управља и финансира иновације и да се кадровски и организационо фокусира на подизање компетентности.

У петом делу дат је преглед праваца државне иницијативе и форми помоћи МСП у развоју пројеката развоја и преносу знања и технологија на МСП. Дат је преглед значаја и улога државе у финансијској подршци МСП.

У шестом делу размотрена је улога банкарског сектора у развоју могућности за финансирање МСП. Анализирана је позиција БАЗЕЛ II регулативе и перспективе у финансирању МСП од стране банкарског сектора. Дата је краћа компаративна анализа финансирања МСП у развијеним и земљама у развоју, као и анализа политика банака у одобравању кредита са нагласком на стратегије усмерене на боље управљање портфолијом МСП од стране банака.

Обрађене су методом интервјуа две студије случаја које су за циљ имале да обухвате финансијске и функционалне аспекте предузећа од оснивања, кроз развој активности, раст капацитета и успостављање пословне зрелости, са нагласком да се обухвате иновативне области и способности за финансирање и развој промена. Идентификовани су модели оснивања, услови раста и развоја унутрашње организације и развој капацитета, као и финансијски модели пословања. Студије су обухватиле веома мала предузећа и идентификована је могућност за проширење пласмана као елеменат и предуслов раста. Закључком су изоловане финансијске и нефинансијске баријере раста и финансирања МСП, и препоруке које могу да се одреде за даље правце помоћи и развоја услова пословања домаћих предузећа.

6. Остварени резултати

Кандидат је у својој тези обрадио аспекте пословања МСП који до сада код нас нису посебно третирани и на које се није обраћала посебна пажња развојних институција. Начини финансирања МСП, првенствено сопственим средствима, као и њихова аверзија према деоби власништва и уласку у дугорочне кредитне аранжмане, у многome спутавају могућности спровођења иновативних и развојних пројеката МСП. Аутор стога даје читав низ препорука у детаљно дефинисаним закључцима који треба да допринесу превазилажењу ових

барјера и ефикаснијем пословању МСП у условима спровођења иновативних пројеката.

Као посебан допринос тезе може се истаћи и спроведено истраживање две студије случаја МСП са којима ја кандидат имао прилике да остварује сарадњу. У оба случаја кандидат је доказао постављене хипотезе које су дефинисане у теоријском делу тезе.

Кандидат даје предлог неопходних мера за поправљање неповољног стања у финансирању МСП иновативних и развојних пројеката, при чему је кључна улога развојних институција савремене државе и њене политике ка овом сегменту националне економије.

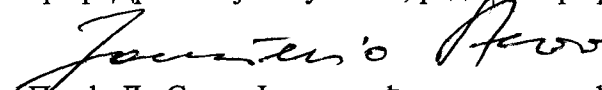
7. Закључак

На основу проучене магистарске тезе може се истаћи да је кандидат самостално обрадио један од аспеката анализе МСП који код нас нису посебно детаљно истраживани. По својој садржини, структури и обухвату магистарска теза се уклапа у прописане стандарде за овакву врсту рада. Стога чланови комисије предлажу Наставно-научном већу Економског факултета да овај Извештај усвоји и одобри јавну одбрану магистарске тезе кандидата Светозара Ћоровића под називом: «Пракса и проблеми финансирања развојних и иновативних пројеката малих и средњих предузећа».

Чланови комисије:

Др Милорад Филиповић, ванредни професор

Проф. Др Благоје Пауновић, редовни професор

Проф. Др Стево Јаносевић, редовни професор